

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1626

M. Tvllivs Cicero, Pro quo Apologia. Contra Κικερωνομάξιγα, qui ferream
Ciceronis eloquentiam, auream Demosthenis nominarat. Capvt LXII.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68724](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68724)

C. Licinius Caluus.
CAPVT LIX.

Morosa, & mei culosa eloquentia plus habet opera, minus felicitatis.
CAius Licinius Caluus accuratius quoddam dicendi, & exquisitius afferebat genus: quod quanquam scienter, eleganterque tractabat, nimium tamen inquirens in se, atque ipse sese obseruans, metirensque ne vitiosum colligeret, etiam verum sanguinem perdebat. Itaque eius oratio nimia religione attenuata doctis, & attentè audientibus erat illustris, à multitudine autem, & à foro, cui nata est eloquentia deuorabatur. Aticum se Caluus dici oratorem volebat, inde ista exilitas, quam de industria consequebatur.

C. Iulius Cæsar.
CAPVT LX.

Mens magna C. Iulij Cæsaris, & vt ait Plinius, quodam igne volucris bellorum laureis eloquentiæ palmas adtexiit, de quo summi oratoris extat iudicium honorificentissimum. Cæsar, inquit, rationem adhibens, consuetudinem vitiosam, & corruptam puram, & incorruptam consuetudine emendat, itaque cum ad hanc elegantiam verborum latinorum, quæ etiam, si orator non sis, & sis ingenuus ciuis Romanus, tamen necessaria est, adiungit illa oratoria ornamenta dicendi, (tum viderur tanquam tabulas bene pictas collocare in bono lumine.) Hanc enim habeat præcipuam laudem in communibus non video, cui debeat cedere, splendidam quandam, minimeque veteratoriam dicendi rationem tenet, voce, motu, forma etiam magnifica, & generosa quodammodo orationes eius, mihi vehementer probantur. Atque etiam commentarios quosdam scripsit rerum suarum, valde quidem (inquam) probandos. Nudi enim sunt, re-cti, & venusti, omni ornatu orationis, tanquam veste detracta. Sed dum voluit alios habere parata, vnde sumerent, qui vellent scribere historiam, ineptis grauium fortasse fecit, qui volunt ista calamistris inurere, sanos quidem homines à scribendo deterruit. Nihil enim in historia pura, & illustri, breuitate dulcius. At lib. 3. de Oratore, tribuit illi singularem dexteritatem, quod res tragicas penè comicè, tristes remisse, seueras hilare, forenses scenica propè venustate tractaret. Atque ita,

vt neque iocus magnitudine rerum excluderetur, nec grauitas facetijs minuereur. Plutarchus ait eum *ὄναι προς λόγους ἀριστα, καὶ διαπρόνιστα φιλοτιμύματα.* Splendorem orationis illi tribuit Cornel. Tacitus, sicut alij indolem Cælio, subtilitatem Calidio, grauitatem Bruto, acumen Sulpitio, acerbitatem Cassio, diligentiam Poillion, dignitatem Messala, sanctitatem Caluo. Sed omnium optimè collegisse videtur Quintilianus, vbi ait Cæsarem dixisse eodem animo, quo bellauit.

N. N.

a Extant earum scagmenta à Fulvio Ursino collecta. Vt orationum in Funere Julia, pro Bithinis, pro lege Plautia, ad Miliites pro Sextilio, de Coniuratis, in funere Cornelia. Item ex libris Anticatois de auspiciis, & analogia.

Crispus Salustius.
CAPVT LXI.

CRispus Salustius, quod præclare dictum est à Lipsio mirandus magis, quam iudicandus. Acre, & sublime viri ingenium, dicendi vis magna, crebre sententiæ, neruosa breuitas. Atque vt in minoribus conchis, quod aiunt, illustriores sunt Margaritæ, sic in Salustij orationibus, breuibus ijs quidem, sed in breuitate conspicuis generosiores sensus latent, & maiora eloquentiæ ornamenta. Quippe nariat præse, irrepit subtiliter, pugnat robuste, verbis vix vnaquam temerarijs, sed acri castigatione delectis, sententijs versis, concionibus cultis. Quamquam suis næuijs non caruit, de quibus in comparatione Ciceronis, & Salustij plenius dicturus sum.

M. TVLLIVS CICERO, PRO
quo Apologia.

Contra Κριετορομαστρα, qui ferream Ciceronis eloquentiam, auream Demosthenis nominarat.

CAPVT LXII.

Attigimus humanæ culmen eloquentiæ, iam quò progrediatur stylus non habet. Hic ille est Marcus Tullius dono quodam pro-uidentiæ genitus, in quo totas vires suas eloquentiæ experiretur, par Imperio Romano in-

Quicquid Romana eloquentia habet, quod insolenti Graecia, aut op-
genium,

ponat, aut
præferat,
circa Cice-
ronem ef-
floruit Se-
nec. contr. l.
1. Fab. l. 10.
lib. 7. de
Cardan.
subtilit.
Oratio Ci-
ceronis com-
paratur cū
Aekate.

genium, os magnum, sapiens, beatum, nec tate,
& ambrosia diffuens, ex omnium seculorum,
ingeniorumque virtutibus collecta in vnum
perfectio. Vir de quo dubites, an ipse totus ex
eloquentia, an ex ipso tota eloquentia sit con-
fecta. Certe nihil est facundius tot sunt in eo
virtutes, quot genera eloquentiæ, quot dicta,
tot putruæ, quot verba, tot flores. Achates est
profecto eius stylus, qui lapillus, tam variij fer-
tur generis, vt vnum lapidem esse minimè cre-
das. Candidus quippe est, rubens, croceus, cine-
reus, viridis, niger, varius, cœruleus, quid mor-
ror? Huic vni nec omnium atiarum gemma-
rum colores sufficiunt, ille lucos, prata, anima-
lia, flumina, flores, & arbores refert mitabili
naturæ lasciuientiis ludo. Haud dissimiliter in
Tullio amœna orationis varietate, omnes
Rhetorum colores, omnes ingeniorum virtutes,
omnes elegantiarum deliciae, ad certamen
vsque luxuriant. Grandis est, temperatus, la-
xus, acutus, pressus, effluens, volubilis, lentus,
velox, remissus, suavis, acer, insignis, florens,
pius. Vnus omnia diffusa per tot oratores or-
namenta complexus est.

Proteus
Ægyptius
miraculum
Homerici
typus perfe-
cti a eloquen-
tia. Hanc
post Philo-
stratum
σύγγραμ-
ματῖσι En-
nodius ep.
1. 1. 1.

Dicam excelsius, Proteus Aegyptius est mi-
raculum Homericum; multæ quidem eius, di-
uersæque formæ, in aquam funditur, in ignem
accenditur, in leonem excandescit, in suem tu-
rit, serpit in draconem, assilit in pantheram, as-
surgit in arborem. Quomodo? labitur sine sale-
bris grandis oratio: amnis est, incalescit, ardet,
inflammatur: fit incendium: init praelia? nunc
leonem rugientem, nunc irruentem aprum vi-
dere te credas. Animos auditorum subit per
cuniculos: non serpens callidius se insinuat. Ap-
perte in hostes exilit: non panthera velocius e-
mitat. Mox ablegato hoc forensi genere ad phi-
losophiam conuertit stylum? arbor est Xerxis
aurea, læta, sublimis, collustrata, partim floarum
amœnitate, partim fructuum copia luxurians.

Eruditus est, multæ in eo literæ, summa nõ
vitæ solum, atque naturæ (quod ipse de Quinto
Catulo dixit) sed orationis etiam comitas, &
incorrupta quadam latini sermonis integritas.
Præmiatur aptè, narrat aperte, pugnat acriter,
colligit fortiter, ornat excelsè, humiliter subili-
ter, magna grauitate, mediocriter temperatè dicit,
postremo docet, delectat, afficit, nihil non præ-
stat. Miramur in vnum maiestatem Platonis,
suauitatem Isocratis, vim Demosthenis, subti-
litate Lysia, Hyperidis venustatem, Theo-
phrastii elegantias, Demetrii myrothecia coa-
luisse. Ecquis deinde ei comparatus nõ fordeat?

Ille se pro-
fecisse sciat,
cui Cicero
valde place-
bit. Quint.
all. 10.

Demosthenem cum Cicerone multi compa-
rant, hunc alij extollunt, alij illum minuunt.
Ego primum, quod grauissimj authores cen-
suerunt, deinde etiam, quid sentiam hoc loco
exponam. Primus opinor Cæcilius, Calætiarius,
Siculus teste Suida, Demosthenis, & Tullij cõ-
parationem descripsit, quod opusculum quale
fuerit nescimus, neque enim extat, sed id ipsum
Plutarchus, & authorem condemnas temerita-
tis. Plutarchus homo Græcus, nec satis literarũ
latinarum peritus modestè styli comparationem
defugit in paralellis, Dionysius Longinus
grauissimus censor, hæc de vtroque scribit.

IVDICIVM LONGINI DE CI-
cerone, & Demosthene.

Πλασιότατα καδάωτερ, ἢ πέλαγος εἰς
ἀναπιπταμένον κέχυται πολλαχῆ μέγεδος.
ἔθεν οἶμαι καὶ λόγον ἢ ῥήτωρ ἄτε παθηλί-
κότερος, πολὺ τὸ διάωρον ἔχει καὶ θυμικῶς
ἐκφλεγόμενον. ὃ ἵκατες ὡς ἐν ὄγκῳ, καὶ μεγα-
λοπρεπῶς σεμνότητι, ὅσῳ ἐψυκται μὲν ἀλλ'
ὅσῳ οὕτως ἐπέγραπται. (Hæc ex abrupto quo-
dam sermone, cadunt tamen in hanc compa-
rationem.) Οὐ καὶ ἀλλὰ δέ τινα ταῦτα ἐμοὶ δο-
κεῖ, φίλτατε τεργετιανέ, λέγω δέ ἐστι καὶ ἡμῖν ὡς
ἐλλοσιν ἐφέσαι τι γινώσκων, καὶ ὁ Κικέρων τῷ
Δημοδένει ὡς τῆς μετέδοσι, παραλάττει. ὁ
μὲν γὰρ ἐν ὑψέτι τὸ πλεονάζοντομον, ὃ ἵκα-
των ἐν χύσει. καὶ ὁ μὲν ἡμέτερος, διὰ τὸ μὲν
βίας ἔκατα, ἐτι ἵτάχης, ῥώμης, δεινότητι,
ἔον καίεντε, ἀμα καὶ διασπάζει, σκηπτικῶς
παρεικάζει? ἀν ἡ κτραυνῶ. ὃ ἵκατων ὡς
ἀμφιλαφῆς ἐμπροσθός, αἶμα πάντη νέμεται,
καὶ ἀνελεῖται, πολὺ ἔχων καὶ ἐπιμονον αἰετὸ κα-
ον διακληρονομήμον ἄλλοτ' ἄλλης ἐν αὐτῶ
καὶ καὶ ἀ διαδοχῆς ἀναβρομέμον. ἀλλὰ ταῦ-
τα μὲν ὑμεῖς ἀν ἄμεινον ἐπιπρῖνοιτε. Καίρος ἵ-
τῷ Δημοδενικῷ μὲν ὑψέτι, καὶ ὑπερτεταμένον
ἐν ταῖς δεινώσει, καὶ τῆς σφοδροῖς πάδεισι, καὶ
ἐνθα δέ ἐτ' ἀκροατην τὸ σύνολον ἐκπλήξαι, τ' ἵ-
χύσειας ἀπὸς χρῆσται πῆσαι, τοπαγορίας τε
γὰρ, καὶ ἐπιλόγοις, κατὰ τὸ πλεον, καὶ παραβά-
σει καὶ τοῖς φραστικῶς ἀτασι, καὶ ἐπιδεικτι-
κοῖς, ἰσορίας τε, καὶ φυσιολογίας, καὶ ὅσῳ ἄλλο-
γοῖς μέρεσιν ἐρμόδιος.

Inser-

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Interpretatio Latina.

Opulentissime quidem non secus, ac pelagus in laxam plerumque diffunditur magnitudinem: ex quo opinor in sermone Orator, ut qui longè est in affectibus vehementior, magnam habet ignis copiam, aeri quodam animi ardore deflagrantem. Hic verò consistens in grauitate, & amplissima quadam maiestate nõ friget quidem, sed non ita corruscat fulguribus. Nec alia ratione, mea quidem sententia, quantum Græcis hominibus diiudicare licet, Ciceronis, & Demosthenis dissimilis est magnitudo: Hic enim in sublimitate prærupta viget, ut pluriimum; ille in diffusa. Et nostrum quidem, cum singula quæque cum acrimonia, celeritate, robore, & vehementia, velut adurat, atque diripiat turbini quispiam, aut fulmini, iure, simillimum dicat. At Cicero, quasi v. stissimum (opinor) incendium, vadique depascitur, & conuoluitur, inflammatione multa, & pertinaci, æquè vicissim sibi, quasi ex sorte succedentibus nouis ignium alimentis inuita: Sed vos hæc melius diiudicaueritis. Demosthenicæ porro sublimitatis, & vehementissimæ illius contentiois, vsus est in exag, generationibus, violentisque affectibus, & vbi auditor totus est stupore percellendus. At diffusio maxime valet, vbi animus quasi immisso flumine perluendus occurrit. Est enim locorum frequentationibus, & epilogis, ut plurimum, & digressionibus, & huic ad ipsi dicendi generi, atque epidictico, historijs præterea, physicisque narrationibus, atque alijs haud perpaucis congruens partibus hæc amplificatio.

Iudicium Fabij Quintiliani.

Quint. l. 10. Ciceronis, & Demosthenis virtutes, ple-
s. l. rasque arbitror similes, consilium, ordinem diuidendi, præparandi, probandi rationem, omnia denique, quæ sunt inuentionis: in cloquendo est aliqua diuersitas, densior ille, hic copiosior, ille concludit astrictius, ille latius pugnat, ille acumine semper; hic frequenter ponderet; illi nihil detrahi potest, huic nihil adijci; curæ plus in illo, in hoc naturæ: salibus sanè, & commiseratione, qui duo affectus plurimum valent, vincimus.

Cicero De Demosthenem vincit miseratione, & salibus.

Iudicium Cornelij Taciti.

Sed quomodo inter Atticos Oratores prima Demostheni tribuuntur: proximum autem locum Aeschines, & Hyperides & Lyfias,

& Lycurgus: omnium autem consensu, hæc oratorum ætas maxime probatur: sic apud nos Cicero quidem cæteros eorundem temporum disertos antecessit: Caluus autem, & Asinius, & Cæsar, & Cælius, & Brutus, sic iure, & prioribus, & sequentibus anteponuntur. Nec refert, quod inter se specie differant, cum genere consentiant. At strictior Caluus, numerosior Asinius, splendidior Cæsar, amarior Cælius, grauior Brutus, vehementior, & plenior, & valentior Cicero.

Ex ijs apparet Ciceronem, ne ab ipsis quidem Græcis Demostheni postponi, imò præferri. Ionginus, inquam, Ciceronem feruere dicit, Demosthenem autem non frigere: vtrum vehementius? Demosthenem, amplum quidem, & maiestate grauem: Ciceronem non amplum modo, neque amplitudinem ipsam, sed pelagus in immensam magnitudinem diffusum nominat: vtrum maius? Ad summum Demosthenem cum turbine, & fulmine: Ciceronem, cum ingenti incendio omnia depascente comparat: vtrum efficacius? Quintil. Ciceroni Demosthenem parem in multis, in affectionibus miserationis aperte inferiorem pronuntiat.

At quid est Orator sine hoc affectu: hoc quod apis sine aculeo. Tacitus vtrumque primum in sua gente facit, & rectè. Hæc fuit D. Hieronymi sententia, cum libro de vita Clericorum, de Cicerone sic scribit. (Demosthenes tibi præripuit, ne esses primus Orator, tu illi ne solus esset.) Vtrumque oratorem perfectum fuisse significat: sed Demosthenem ætate primū. Ex quo, non facile patior eos, qui vix à lumine Græcæ literas salutarunt, Latinas haud fatis intelliunt, & tamen de summis ingenijs temerariam audent ferre sententiam, quasi terrij è cælo Catones eeciderint, Ciceronem cum Demosthene comparatum, mirum in modū deterrunt; a quibus, si rationem postules, hanc vnā afferunt; quod hic sit neruosus, ille rotus Asiaticus: & vnde colligunt: ex vna fortasse, aut altera Oratione, quam vix delibarent, continuo de toto corpore proclamant, & non vident Ciceronis ingenium splendidum, solers, acutum, ad omnia maxima natum, pro ratione rerum, locorum, & temporum flectere orationem: Si causa popularis, delectatur, ille fuso, æquabilique genere dicendi, quod tum multitudo deuorabat: at cum in senatu agit, ut in deliberatione negotiosa, nihil illo neruosius, quod qui non agnoscunt, Philippicæ eius

Demosthenes, cum primus dicitur, in ratione intellegendum, quod prior fuit temporo.

Sumant in manus, & nervos (si modò ipsi, quid nervosum sit iudicio magis, quam opinione ponderare velint) inuenient.

Ego nihil deterrandi Demosthenis causa dicam, cuius laudibus, nulla par inueniri potest oratio, sed multa habuit, tum nature, ac conditionis impedimenta, tum vitia, quae in e Ciccone non fuisse, imò contraria planè ornamento floruisse agnoscimus.

Ac primum, quod ad rem maximè attinere censo: ille à fabri filius, hic splendidissimi equitis Romani soboles: ille inter malleorù strepitus educatus, hic in parentis literati hominis sinu, inter rusticanas amœnissimae villæ delicias: ille nihil præter forensè usum arripuit, hic omnis eruditionis libertate pectus compleuit suum: ille sordidioris fuit ingenij, hic animi liberalissimi: ille pro eloquentiæ theatro particulam Græciæ nactus est, hic Romam, terrarum lumen, caput Imperij, & arcem omnium gentium: ille est, ut ait Longinus, ἀνδροπίκτος, rudis in effugendis moribus, & affectibus, quæ summa virtus est oratoris, huius, in eo maxima est, quæ potest esse dexteritas: ille strictus est, & siccus, hic fufus, & mollis: ille demonstratiui generis imperitus: hòc in laudationibus nullus floridior est, aut copiosior: ille, dum cupit iocari, non tam ridet, quam se deridendù præbet, huius salibus, & amœnitate ingenij nihil vrbanius: ille, cum venustatem affectat, ab ea recedit longius, hic lepore, & veneribus totus distat. Quæ omnia, si benè pendantur, non dubito, quin in Cicconis partes quilibet æquus iudex futurus sit propensior.

Cicero patris, & villa meminisse 2. de leg. De infamia Demosthenis in repetundariis Plutarch in Demosthene Longinus lib. 1. is ita iudicat de Demost. ἀνδροπίκτος μὲν δὲ ἄνευ γὰρ ἡλδᾶται.

Atque, ne illud gratis assumere videamur, vtrumque plenius, compositis etiam ex varijs orationibus locis, comparabo: quamquam scio, me lubricum iter, & periculosæ (quod ait ille) plenum alex, insistere.

Sed primum illud à lectore postulo, ne me putet hic Censoris, aut iudicis partes sustinere, nihil enim decernendi causa dicam, quasi velim ipse tantam, & tam grauem controuersiam mei auctoritate definire. Deinde, ne cum leuiora quædam vitia ab antiquis, & ipsis quidem fermè Græcis notata in Demosthene proferentur, existimet obrectandi causa dici: abst enim, ut tantum eloquentiæ sydus nò admicer, cuius tam illustrem esse constat gloriam, ut nec crescere possit laudibus, nec vllis neuis infuscari. Hæc tantum animi causa, & ut libere fatear, declamatorio potius stylo, quam censorio, placuit in κριτικῶν μάλιστα effundere:

cæteroque suum cuique sensum, & stomachum relinquo.

Euellenda est autem imprimis, antequam longius progrediamur, opinio, quæ Demosthenem multi Cicconi præferunt, quod eum neuosorem arbitrentur. Primum igitur quæro, num eloquentiam solis nemis, an etiam instar eximij corporis succo, sanguine, & ea, quæ inde efflorescit pulchritudinis gratia, constare velint? Sit (inquunt) ex omni parte perfecta: belle. Quid tuam? Cicconi pulchritudinem, & speciem tribuimus, nervos verò omnes Demostheni: absit. Quid enim (quæro) sunt in oratione nerui? Robur (opinor) orationis, (sic enim omnes dicunt) & hoc caret Tullius? O Suada, & Mercuri meliora? Quorsum verò tam perfecto corpori nerui denegabuntur? Quorsum? Quia amplificator est Tullius, & fulum habet dicendi genus. At in eo ipso vis est, & neruus orationis: si enim verbis tantum fareiret amplificationes, non pluris facerem, quam arenâ sine calce, nunc autem, cum tota eius amplificatio generosis sensibus decurrat, quis illi vites denegat: vtrum validior ad comburendum igniculus quispiam raptim exiliens, qualia sunt vestra neruosa acumina, an flamma crebris alimētis crescens in immensum, qualis est Cicconis oratio? Hoc imprimis considerandum puto. Deinde magnam habendam rationem idiomatis, temporum, ætatis, aurium, quibus Cicero placere voluit: Nec omnia continuo in exemplū, & comparisonem trahenda, sed ea, quæ argumentis, rebus, & personis aliquo modo congruunt.

Longini περὶ ἡλδᾶται p. 2. excellens amplificationem non uult, sed nimiam vocat orationis.

N.N.

c Genus, & educatio multum valent ad oratorem conformandum, iuxta illud: δουλον δὲ μὲν ἔχει πινυδὶ ἔχτρον. d De Demosthene dixit Sidonius: (Fadro progenitus spretus, & Iuuen. saty. 10. 130. (Dijs ille aduersis genitus, fatoque sinistro, Quem pater aræntis massa fuligine lippus, & carbone, & forcipibus, g. adio, que parante Incude, & luseo vulcano ad libetora misit.) Quamquam non vili: quispiam faber, sed honestus & locuples exiit.

Comparantur in genere demonstratiuo.

CAPVT LXIII.

QVò igitur res tota fiat clarior, paribus armis, & æquo Marte, faciã in singulis cõcurrere. Ex com. Demost. 16.